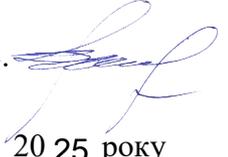

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Факультет психології та історії
Кафедра філософії та соціальних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Професор Харченко Ю.В.

« 28 » серпня 20 25 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: A Освіта

Спеціальність: A4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Предметна спеціальність: 07 Географія

Освітня програма: «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»

Форма навчання: денна

2025-2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни загальне землезнавство

розроблена на основі освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»

навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня першого (бакалаврського) за спеціальністю A4.07 Середня освіта (Географія)

Розробники: Онойко Юрій Юрійович, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціальних наук

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософії та соціальних наук

Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри, професор Харченко Ю.В.

(підпис)

Харченко Ю.В.
(прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни загальне землезнавство для студентів спеціальності A4.07 Середня освіта (Географія) за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. – ЦДУ імені В. Винниченка, 2025. – 20 с.

© Онойко Ю.Ю., 2025 рік

© ЦДУ імені В. Винниченка, 2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни		
		денна форма навчання	заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 4,5	Галузь знань А Освіта	Нормативна		
Загальна кількість годин – 135	Спеціальність: А4.07 Середня освіта (Географія)	Рік підготовки		
		1-й		
		Семестр		
		1-й		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3	Освітня програма: «Середня освіта (Географія) та красзнавчо-туристична робота»	30 год.		
		Практичні		
		24 год.		
		Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Самостійна робота	
			81 год.	
			Вид контролю:	
			Екзамен	

2.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Головною метою курсу є розкриття загальних особливостей еволюції, будови та основних властивостей ландшафтної оболонки, окремих її складових та Землі як планети. Сформуванню комплексний світогляд на природні процеси і явища, що відбуваються навколо, проаналізувати суть найважливіших законів і закономірностей будови та розвитку ландшафтної оболонки, її ієрархічної структури, тісних і динамічних взаємозв'язків між окремими геокомпонентами та геокомплексами, формування та розвитку Землі як планети, навколосемного простору тощо.

Завдання вивчення дисципліни:

- **навчальні:** забезпечити засвоєння студентами необхідного обсягу теоретичних та прикладних знань із загального землезнавства, а також інтеграцію знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін; формування уявлення про географічну оболонку як цілісну систему, оволодіння фундаментальними вихідними поняттями сучасного землезнавства;

- **методологічні:** оволодіння методологічним апаратом фізичної географії, принципами, методами, технологіями, засобами дослідження фізико-географічних об'єктів;

- **дослідницькі:** формувати у студентів вміння самостійно проводити дослідження фізико-географічних об'єктів, природних комплексів, залучати до цього процесу учнів (зокрема в рамках роботи Малої академії наук учнівської молоді);

- **практичні:** пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку ландшафтної оболонки для розробки системи оптимального управління процесами, що відбуваються у географічному середовищі, та раціональної організації природокористування; підготувати студентів до виконання обов'язків вчителя географії та організатора краєзнавчо-туристичної роботи, виробити вміння в доступній формі з використанням різних методів та технологій доносити інформацію до інших.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Загальне землезнавство» у студента мають бути сформовані такі **компетентності за освітньо-професійною програмою** «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (ЦДУ, 2025):

загальні	фахові
<p>ЗК4 – здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, набувати соціальні навички (soft skills), спеціалізовані концептуальні знання в процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, усвідомлення можливості навчання впродовж життя.</p> <p>ЗК9 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p>	<p>ФК1 – здатність демонструвати знання теоретико-методологічних основ та історії розвитку географічної науки, використовувати поняттєво-термінологічний апарат, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).</p> <p>ФК2 – здатність застосовувати базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних ресурсів та природокористування, природних комплексів.</p> <p>ФК3 – здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі, опрацьовувати різні джерела географічної інформації, ефективно та вільно передавати географічні ідеї, принципи та теорії письмовими, усними та візуальними засобами, в тому числі за допомогою інформаційних технологій.</p> <p>ФК10 – здатність до системного географічного мислення,</p>

критичного сприйняття інформації, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.

ФК11 – здатність до розуміння та пояснення особливостей фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; географічного аналізу закономірностей просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояву фізико-географічних закономірностей в межах океанів, материків, України та її регіонів.

Окрім вже зазначених компетентностей з ОП, вивчення дисципліни «Загальне землезнавство» забезпечує формування таких **додаткових компетентностей**:

- здатність аналізувати географічні об'єкти та природні ресурси світу, України та інших регіонів, порівнювати їх, метризувати, оцінювати;
- здатність застосовувати теоретико-методологічні знання про ландшафтну оболонку у практичних ситуаціях, зокрема під час організації краєзнавчо-туристичної діяльності із учнями;
- здатність працювати з різноманітними джерелами інформації, самостійно здобувати знання, формулювати висновки;
- здатність провадити дослідницьку роботу у сфері оцінки та аналізу природних ресурсів;
- здатність аналізувати різноманітні фізико-географічні карти, формулювати при цьому висновки;
- здатність аналізувати рівень забруднення окремих геосфер Землі та геокомплексів, виявляти джерела забруднення, запобігати негативному впливові господарської діяльності на довкілля;
- здатність прогнозувати особливості розвитку ландшафтної оболонки в майбутньому, прогнозувати тенденції розвитку окремих кризових ситуацій, пов'язаних зі станом навколишнього природного середовища.

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

Вивчення дисципліни «Загальне землезнавство» забезпечує досягнення таких **програмних результатів навчання за освітньо-професійною програмою** «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (ЦДУ, 2025):

ПРН1 – *знає та розуміє* теоретико-методологічні основи та історію розвитку географічної науки, зокрема понятійно-термінологічний апарат, концепції, парадигми, теорії географії, географічну номенклатуру;

ПРН2 – *описує* основні механізми функціонування природних комплексів, суть територіальної організації суспільства, окремих їх компонентів, *класифікує* зв'язки і залежності між компонентами, *знає* причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них;

ПРН3 – *знає і розуміє* принципи і закономірності будови і функціонування ландшафтної оболонки Землі, особливості фізико-географічних об'єктів і процесів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; *пояснює* закономірності просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояв фізико-географічних закономірностей на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях, в межах океанів, материків, України та її регіонів; *розуміє* геоекологічні аспекти

функціонування природно-техногенних систем та усвідомлює важливість охорони навколишнього середовища;

ПРН8 – застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення; орієнтується у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі; опрацьовує різні джерела географічної інформації; вільно передає географічні ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами, в тому числі за допомогою інформаційних технологій;

ПРН9 – застосовує базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних комплексів;

ПРН10 – географічно мислить, критично сприймає інформацію; пояснює основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації; встановлює географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.

Деталізація результатів навчання за навчальною дисципліною «Загальне землезнавство».

Студенти повинні знати:

- основні етапи становлення і розвитку загального землезнавства та фізичної географії в цілому;
- теоретико-методологічні основи землезнавства, зокрема методологічний арсенал фізичної географії;
- основні риси будови Всесвіту, поняття про Всесвіт, галактики, короткі відомості про планети та інші тіла Сонячної системи;
- сонячно-земні та місячно-земні взаємозв'язки і їх вплив на природні процеси в ландшафтній оболонці;
- основні дані про Землю як планету;
- найважливіші відомості про будову, та загальні закономірності розвитку ландшафтної будови;
- зовнішні та внутрішні чинники розвитку ландшафтної оболонки;
- внутрішню будову Землі, сучасні особливості розподілу суші та моря;
- загальні відомості про геосфери Землі (атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу);
- ієрархічну структуру ландшафтної оболонки;
- вплив людини на навколишнє природне середовище;
- глобальні проблеми людства, пов'язані із впливом людини на довкілля.

Студенти повинні вміти:

- використовувати на практиці методологічний арсенал фізичної географії;
- розрізняти основні докази, наслідки та характеристики осьового та орбітального рухів Землі;
- будувати і аналізувати графіки та діаграми, що демонструють основні показники складових ландшафтної оболонки;
- складати схеми та картосхеми поширення і динаміки географічних процесів та явищ у ландшафтній оболонці;
- встановлювати основні чинники впливу на складові ландшафтної оболонки;
- вміти орієнтуватися у розташуванні основних географічних об'єктів;
- орієнтуватися в проблемах охорони природи, застосовувати знання із загального землезнавства для організації раціонального використання природних ресурсів, розв'язанні екопроблем.

1.4. Міжпредметні зв'язки

З метою успішного оволодіння матеріалом навчального курсу «Загальне землезнавство» студент повинен мати ґрунтовні знання з таких предметів: геології і геоморфології, метеорології та кліматології, гідрології, біогеографії, географії ґрунтів, астрономії, фізики та хімії, біології та ін.

2. Програма навчальної дисципліни ВСТУП

Навчальна дисципліна «Загальне землезнавство» – комплексна фізико-географічна наука, присвячена вивченню загальних закономірностей природи планети, тобто структури, внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків, динаміки та функціонування ландшафтної оболонки як цілісної системи. Курс розрахований на студентів, які навчаються за спеціальністю А4.07 Середня освіта (Географія) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і викладається на першому році навчання.

Лекційний курс навчальної дисципліни спрямований на вирішення таких завдань: інтеграція знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін; формування уявлення про ландшафтну оболонку як цілісну систему; оволодіння фундаментальними вихідними поняттями сучасного землезнавства; пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку ландшафтної оболонки для розробки системи оптимального управління процесами, що відбуваються у географічному середовищі, та раціональної організації природокористування та ін.

Практичні заняття розраховані на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час прослуховування лекційного курсу, узагальнення отриманої інформації, успішному застосуванню отриманих знань з навчального курсу «Загальне землезнавство» на практиці. Навики, набуті на практичних заняттях, використовуються студентами при проходженні навчальних та виробничих практик, написанні курсових та магістерських робіт.

Програмою також передбачено самостійне опрацювання деяких тем з курсу, а також написання рефератів, підготовка доповідей. В світлі вимог до подальшого розширення і поглиблення самостійної роботи, розроблені автором питання та теми для самостійного опрацювання допоможуть студентам розширити свої знання.

Змістовний розділ №1

Загальне землезнавство як наука.

Загальнопланетарні властивості Землі

1. Загальне землезнавство як наука. Система географічних наук.

Загальне землезнавство як узагальнююча наука, частина фізичної географії, що вивчає загальні закономірності природи Землі в цілому, її структуру, склад, динаміку. Поняття про об'єкт та предмет вивчення загального землезнавства. Система географічних наук. Місце загального землезнавства серед інших географічних наук. Міжпредметні та міжгалузеві зв'язки.

2. Методологічні основи загального землезнавства. Історія розвитку загального землезнавства.

Принципи організації фізико-географічних досліджень. Методи загального землезнавства. Коротка історія розвитку загального землезнавства. Накопичення землезнавчих знань в найдавніші часи, в епоху античності та середні віки. Епоха Великих географічних відкриттів та її значення для розвитку землезнавства. Землезнавство під час Нового та Новітнього етапів розвитку людського суспільства. Диференціація географічних наук. Завдання землезнавства на сучасному етапі розвитку суспільства. Різноманіття сучасних землезнавчих досліджень.

3. Всесвіт. Будова, структура та еволюція Всесвіту.

Поняття про Всесвіт та його будова. Структура Всесвіту. Теорія Великого вибуху. Теорія нестационарності Всесвіту та її докази. Закон Габбла. Метагалактики та галактики. Зірки, класифікація зір. Еволюція зір. Нейтронні зорі. Наднові (супернові) зорі. Пульсари. Концепція чорних дир. Квазари. Астероїди, метеорні тіла, комети.

4. Сонячна система.

Гіпотези про утворення Землі та Сонячної системи. Походження Сонячної системи і Землі. Будова Сонячної системи. Великі та малі планети Сонячної системи. Місяць як природний супутник Землі. Космічний вплив на Землю. Різноманіття та вплив екзогенних

(космічних) чинників на ландшафтну оболонку. Сонячно-Земні зв'язки. Місячно-Земні зв'язки. Вплив космічних чинників на ритмічні явища в ландшафтній оболонці. Припливи та відпливи.

5. Форма і розміри Землі. Рухи Землі та їх географічні наслідки. Формування та еволюція планети.

Первісні уявлення про форму та будову Землі. Еволюція уявлень про фігуру Землі. Поняття про еліпсоїд і геоїд. Форма і розміри Землі. Географічне значення розмірів і маси Землі. Гравітаційне поле Землі. Магнітне поле Землі. Інші фізичні поля Землі. Географічний простір Землі. Рухи Землі та їх географічні наслідки. Докази, наслідки, характеристики осьового обертання Землі. Час (місцевий, поясний, всесвітній, декретний). Сила Коріоліса та наслідки її дії. Рух Землі навколо Сонця. Причини зміни пір року на Землі. Кліматичні наслідки обертання Землі. Галактичний рух Землі, його особливості та наслідки.

Змістовний розділ №2

Будова та властивості геосфер Землі. Ландшафтна оболонка.

Вплив людини на навколишнє середовище

6. Літосфера. Внутрішня будова Землі. Мінерали та гірські породи. Геологічні процеси.

Внутрішня будова Землі та характеристика її складових частин. Методи дослідження внутрішньої будови Землі. Будова літосфери. Земна кора та типи земної кори. Рухи літосферних плит та їх наслідки. Основні елементи будови літосферних плит. Теорія літосферних плит. Теорія стійких (платформених) областей та рухливих поясів земної кори. Теорія дрейфу материків. Теорія плюмтектоніки. Тектонічні рухи земної кори. Магматизм та його види. Типи вулканів та закономірності їх поширення. Метаморфізм, фактори і особливості метаморфізації гірських порід. Землетруси. Зовнішні геологічні процеси. Різноманіття гірських порід та мінералів, їх класифікація. Форми залягання гірських порід та мінералів. Корисні копалини. Проблема часу у природі Землі. Геохронологічна шкала.

7. Рельєф та різноманіття його форм.

Поняття «рельєф» та «фактори рельєфоутворення». Основні фактори, які призводять до утворення форм рельєфу. Різноманіття процесів рельєфоутворення. Денудаційні, транспортуючі та акумулятивні рельєфоутворюючі процеси. Класифікація форм рельєфу. Морфоструктури та морфоскульптури. Рельєф суходолу та основні його форми. Рельєф дна Світового океану, закономірності його формування та основні морфометричні параметри. Основні етапи горотворення. Гіпсометрична крива земної поверхні. Класифікація форм рельєфу за походженням. Магматизм і рельєфоутворення. Рельєфоутворююча роль тектонічних процесів. Сейсмічні явища та рельєф. Екзогенні процеси та рельєф. Флювіальні процеси і рельєф. Карст і карстовий процес, різноманіття карстових форм рельєфу. Берегові процеси та основні форми берегів. Схилі та процеси та рельєф схилів. Еолові процеси і рельєф. Вплив кріогенних процесів на рельєф. Біогенні та хемогенні форми рельєфу. Вплив господарської діяльності людини на рельєф земної поверхні. Астролеми та їх походження і різноманіття.

8. Атмосфера. Погода і клімат. Зміни клімату.

Склад і утворення атмосфери. Будова атмосфери. Функції атмосфери у ландшафтній оболонці Землі. Сонячна радіація. Сонячна радіація та її види. Температура повітря та особливості розподілу її по земній поверхні. Вода в атмосфері. Випаровування. Вологість повітря. Конденсація та сублімація вологи. Умови утворення та різноманіття хмар. Опади та їх розподіл на поверхні землі. Атмосферний тиск та особливості його розподілу вздовж земної поверхні. Повітряні маси. Циркуляція атмосфери. Вітер. Загальна та місцева циркуляція повітря. Погода і клімат. Прогнозування погоди. Клімат та основні чинники кліматоутворення. Класифікація типів клімату Землі. Поняття про мікроклімат.

9. Загальні відомості про гідросферу. Кругообіг води. Світовий океан та його частини. Циркуляція вод Світового океану.

Поняття про гідросферу. Гідросфера та її походження. Науки про водну оболонку. Основні складові гідросфери. Кругообіг води та його ланки. Основні властивості води.

Світовий океан – основна частина гідросфери. Частина Світового океану. Фізико-хімічні особливості води океанів і морів. Хвилювання води у морях і океанах (вітрові хвилі, припливно-відпливні явища, цунамі, сейші). Океанічні течії та їх вплив на природу океанів і материків. Басейни океанів та їх просторове поширення. Острови та їх класифікація. Основні фактори, які впливають на розподіл температурних параметрів та солоності вод Світового океану. Просторові закономірності розподілу температури та солоності вод Світового океану. Типологія водних мас Світового океану. Лід у Світовому океані. Природні ресурси та поширення життя у Світовому океані. Екопроблеми Світового океану.

10. Внутрішні води суходолу.

Різноманіття внутрішніх вод суходолу та закономірності їх формування і поширення. Поверхневі води. Загальні закономірності розподілу поверхневого стоку на Землі. Ріки та річкові системи. Основні характеристики річок: режим, живлення, падіння та похил річки, базис ерозії, твердий стік, витрати води в річці та річний стік. Ерозійна, транспортуюча та акумулююча робота рік. Озера, болота та їх генетичні класифікації. Льодовики та багаторічна мерзлота. Хіоносфера та снігова лінія. Утворення та поширення льодовиків на Землі. Штучні водойми суходолу. Підземні води та їх різноманіття і закономірності поширення. Походження підземних вод. Підземні водоносні горизонти. Джерела. Гейзери. Мінеральні води.

11. Біосфера. Біотичне різноманіття світу.

Поняття про біосферу. Біосфера та її межі. Формування біосфери. Внесок В. Вернадського у розвиток вчення про біосферу. Різноманіття речовини біосфери. Поняття «ноосфера» та її складові. Науки, які вивчають біосферу. Гіпотези походження життя на Землі. Біохімічна гіпотеза зародження життя Опаріна-Холдейна. Розподіл живої речовини на Землі. Форми співіснування живих організмів. Основні біоми. Трофічні ланцюги. Осередки походження культурних рослин. Проблема збереження біотичного різноманіття світу.

12. Будова та властивості ґрунту. Ґрунтовий покрив.

Ґрунт як специфічне природно-історичне тіло. Типова будова ґрунтового профілю. Ґрунотвірні фактори. Фізико-хімічні властивості ґрунту та їх мінливість. Родючість ґрунту. Класифікація та систематика ґрунтів. Головні закономірності формування ґрунтового покриву світу та України. Основні типи ґрунтів світу та України. Деградація та зміна ґрунтового покриву. Основні екопроблеми, які пов'язані з ґрунтовим покривом.

13. Ландшафтна оболонка: будова, властивості, та структура. Вплив людина на навколишнє середовище. Глобальні зміни ландшафтної оболонки.

Поняття про ландшафтну оболонку. Межі ландшафтної оболонки та її загальні закономірності. Будова ландшафтної оболонки. Загальні властивості ландшафтної оболонки та особливості їх прояву: цілісність та єдність, кругообіг речовини та енергії, ритмічність, неоднорідність, зональність, секторність і ін. Ієрархічна структура ландшафтної оболонки. Зональні та азональні природні (ландшафтні) комплекси. Ландшафтні комплекси глобального, регіонального та локального рівнів, їх характерні особливості. Поясно-зональна структура ландшафтної оболонки. Різноманіття та ознаки виділення географічних поясів і природних зон. Коротка характеристика природних особливостей географічних поясів і природних зон. Закономірності прояву висотної поясності. Фактори та особливості порушення географічної зональності. Глобальні проблеми розвитку ландшафтної оболонки та їх причини. Вплив людини на ландшафтну оболонку.

3. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лк.	пр.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовний розділ №1. Загальне землезнавство як наука. Загальнопланетарні властивості Землі						
1. Загальне землезнавство як наука. Система географічних наук	9	2	2	-	-	5
2. Методологічні основи загального землезнавства. Історія розвитку загального землезнавства	10	2	2			6
3. Всесвіт. Будова, структура та еволюція Всесвіту	10	2	2			6
4. Сонячна система	8	2	2	-	-	4
5. Форма і розміри Землі. Рухи Землі та їх географічні наслідки. Формування та еволюція планети	12	4	2	-	-	6
Разом за змістовним розділом 1	49	12	10	-	-	27
Змістовний модуль №2. Будова та властивості геосфер Землі. Ландшафтна оболонка. Вплив людини на навколишнє середовище						
6. Літосфера. Внутрішня будова Землі. Мінерали та гірські породи. Геологічні процеси	10	2	2	-	-	6
7. Рельєф та різноманіття його форм	12	2	2			8
8. Атмосфера. Погода і клімат. Зміни клімату	12	2	2	-	-	8
9. Загальні відомості про гідросферу. Кругообіг води. Світовий океан та його частини. Циркуляція вод Світового океану	10	2	2	-	-	6
10. Внутрішні води суходолу	9	2	1			6
11. Біосфера. Біотичне різноманіття світу	10	2	2	-	-	6
12. Будова та властивості ґрунту. Ґрунтовий покрив	9	2	1			6
13. Ландшафтна оболонка: будова, властивості, та структура. Вплив людини на навколишнє середовище. Глобальні зміни ландшафтної оболонки	14	4	2	-	-	8
Разом за змістовним модулем 2	86	18	14	-	-	54
Усього годин	135	30	24	-	-	81

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

4.1.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Загальне землезнавство як наука. Система географічних наук	2
2.	Методологічні основи загального землезнавства. Історія розвитку загального землезнавства	2
3.	Всесвіт. Будова, структура та еволюція Всесвіту	2
4.	Сонячна система	2
5.	Форма і розміри Землі. Рухи Землі та їх географічні наслідки. Формування та еволюція планети	4
Разом за змістовним розділом 1		12
6.	Літосфера. Внутрішня будова Землі. Мінерали та гірські породи. Геологічні процеси	2
7.	Рельєф та різноманіття його форм	2
8.	Атмосфера. Погода і клімат. Зміни клімату	2
9.	Загальні відомості про гідросферу. Кругообіг води. Світовий океан та його частини. Циркуляція вод Світового океану	2
10.	Внутрішні води суходолу	2
11.	Біосфера. Біотичне різноманіття світу	2
12.	Будова та властивості ґрунту. Ґрунтовий покрив	2
13.	Ландшафтна оболонка: будова, властивості, та структура. Вплив людина на навколишнє середовище. Глобальні зміни ландшафтної оболонки	4
Разом за змістовним розділом 2		18
Всього		30

4.2. Теми практичних занять

4.2.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовний розділ №1. Загальне землезнавство як наука. Загальнопланетарні властивості Землі		
1.	Загальне землезнавство як наука: об'єкт, предмет та наукові і прикладні завдання. Різноманіття географічних наук	2
2.	Методологічний апарат та історія розвитку загального землезнавства.	2
3.	Будова, структура та еволюція Всесвіту	2
4.	Сонячна система. Земля в космічному просторі	2
5.	Форма, розміри і рухи Землі та їх географічні наслідки. Формування та еволюція планети Земля	2
Разом за змістовним розділом 1		10
Змістовний розділ №2. Будова та властивості геосфер Землі. Ландшафтна оболонка. Вплив людини на навколишнє середовище		

6.	Внутрішня будова Землі. Літосфера та земна кора. Мінерали і гірські породи.	2
7.	Різноманіття форм рельєфу	2
8.	Склад і будова атмосфери. Погода і клімат	2
9.	Гідросфера та її складові. Кругообіг води. Світовий океан	2
10.	Різноманіття вод суходолу	1
11.	Біосфера та біотичне різноманіття світу	2
12.	Морфогенетичні особливості та фізико-хімічні властивості ґрунтів	1
13.	Загальні особливості будови та розвитку ландшафтної оболонки. Глобальні зміни ландшафтної оболонки	2
Разом за змістовним розділом 2		14
Всього годин		24

4.3. Самостійна робота

4.3.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовний розділ №1. Загальне землезнавство як наука. Загальнопланетарні властивості Землі		
1.	Місце загального землезнавства в системі географічних наук. Міжпредметні та міжгалузеві зв'язки	5
2.	Історія розвитку загального землезнавства в світі та Україні	3
3.	Методологія загального землезнавства. Джерела інформації в землезнавстві. Парадигми землезнавства	3
4.	Теорія Великого вибуху як основа космогонічного вчення	3
5.	Наближення поглядів щодо фігури Землі	3
6.	Рухи Землі та їх географічні наслідки	5
7.	Географічний простір Землі	5
Разом за змістовним розділом 1		27
Змістовний розділ №2. Будова та властивості геосфер Землі. Ландшафтна оболонка. Вплив людини на навколишнє середовище		
8.	Радіація в атмосфері. Кругообіг тепла. Теплові пояси Землі	8
9.	Ендогенні та екзогенні процеси і їх вплив на різноманіття ландшафтної оболонки	10
10.	Геологічні процеси та їх вплив на формування рельєфу	8
11.	Специфічні особливості живої речовини на Землі. Біотичне різноманіття Землі	8
12.	Історія природокористування. Ознаки глобальної екологічної кризи	10
13.	Глобальні проблеми природи та людства і шляхи їх вирішення засобами географічної науки	10
Разом за змістовним розділом 2		54
Всього годин		81

4.4. Індивідуальні завдання Реферати з курсу «Загальне землезнавство»

1. Основні етапи розвитку загального землезнавства.
2. Всесвіт. Космічні системи.
3. Сонячна система. Планети Сонячної системи.
4. Розміри Землі, склад та внутрішня будова.
5. Гіпотези формування Землі як планети.
6. Осьове обертання Землі та його наслідки.
7. Гравітаційне поле Землі.
8. Магнітне поле Землі.
9. Ландшафтна оболонка Землі, її межі, основні властивості та закономірності розвитку.
10. Кругообіг речовини і потік енергії в ландшафтній оболонці.
11. Природні комплекси ландшафтної оболонки.
12. Вчення В.І. Вернадського про біосферу.
13. Життєві угруповання організмів в біосфері.
14. Географічне середовище і його роль в розвитку суспільства.
15. Вплив суспільства на географічне середовище.
16. Природні ресурси. Охорона природи.

4.5. Форми та методи навчання

Під час вивчення дисципліни загальне землезнавство передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це – комп'ютерна підтримка освітнього процесу, зокрема конференцій у Google Meet, тестування в Classime, виконання завдань у Google Classroom. Впроваджуються інтерактивні методи навчання (ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, мозковий штурм тощо).

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: розповідь, пояснення, лекція, демонстрація, ілюстрація, практичні роботи, самостійна робота з різними джерелами інформації, робота з картами, підготовка повідомлень, рефератів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей.

Для стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів застосовуються наступні методи: метод проблемного викладу матеріалу; моделювання життєвих ситуацій; метод опори на життєвий досвід; навчальної дискусії, мозковий штурм тощо.

Для контролю й самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів використовуються методи усного та письмового контролю, самоконтролю та взаємоконтролю, рецензування відповідей.

4.6. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є:

- екзамен;
- тести;
- практичні роботи;
- реферати;
- студентські презентації;
- завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах тощо;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

4.6.1. Поточний контроль

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацювати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Поточний контроль реалізується у формі фронтального та індивідуального усного опитування, письмового опитування, перевірки практичних робіт, перевірки конспектів (тез), захист повідомлень, рефератів, тестування, контрольна робота тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань.

При оцінювання знань і вмінь студентів враховується:

- ступінь сформованості загальних та фахових компетентностей, досягнення програмних результатів навчання, визначених ОПП «Середня освіта (Географія) та краснавчотуристична робота» і даною програмою дисципліни;
- ступінь опанування теоретичними знаннями з курсу «Загальне землезнавство»;
- рівень осмислення студентами здобутих знань;
- повнота розкриття головних понять, точність застосування наукових термінів;
- правильність виконання практичних завдань;
- оволодіння вміннями і навичками правильно і ефективно застосовувати отримані знання на практиці, зокрема в природоохоронній діяльності;
- ступінь розвитку в студентів творчого мислення, сформованість наукового світогляду та екологічної культури.

Максимальний бал за повну, вичерпну відповідь в усній або письмовій формі під час практичного заняття – 3 бала:

- **3 б.** ставиться, коли студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить посилання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує.
- **2 б.** ставиться, коли студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків,

коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей.

- **1 б.** одержує студент, який невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок;
- **0,5 б.** ставиться студентові, який робить вдаль доповнення, виправляє неточності, однак при цьому індивідуально не виступає з окремих питань.

Виконання практичних завдань та захист лабораторної (практичної) роботи оцінюється максимум в 3 бали, при цьому максимальну кількість балів отримує студент, який вчасно, бездоганно і охайно виконав всі завдання. 2 бали – отримує студент, який мав певні труднощі при виконання поставлених завдань, але зміг їх успішно подолати. 1 бал – ставиться студентові, який не зміг вчасно виконати всі практичні завдання роботи і не виявив при цьому самостійності у їх виконанні.

Підготовка та захист реферативної роботи оцінюється максимум в 5 балів (при цьому враховується її зміст, оформлення, захист, анотація).

в 5 б. – оцінюється бездоганно структурована робота, яка містить оформлені відповідно до вимог *титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень* (за необхідності), *вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел, додатки* (за необхідності), анотацію. Студент виявляє абсолютну грамотність у мовному оформленні: роботу написано з дотриманням вимог наукового стилю, без орфографічних, пунктуаційних, граматичних, лексичних помилок. Цитування коректне, оформлене відповідно до правил. У роботах з історичних мовних дисциплін враховується культура передачі тексту засобами сучасної графіки з використанням необхідних елементів старої графічної системи: не допускається жодного відхилення. Захист роботи демонструє вільне володіння матеріалом, уміння відповідати на питання з теми, відстоювати власні позиції, опираючись на результати дослідження.

4 б. – виставляється за самостійну, добре структуровану роботу, яка містить усі компоненти, продиктовані матеріалом дослідження. Усі етапи роботи виконано як в роботі на «відмінно», але при цьому трапляються одиничні помилки. Усі компоненти роботи, які оформляються за зразком чи розробленими моделями (список літератури, титульний аркуш, додатки, а також цитування), не повинні містити жодної помилки. Студент виявляє мовленнєву грамотність, дотримуючись вимог наукового викладу, правил орфографії та пунктуації, виявляючи багатство мовлення на всіх мовних рівнях. Можливі одиничні не грубі помилки. На захисті студент вільно викладає результати дослідження, в основному впевнено відповідає на питання, помиляючись у несуттєвих моментах. Намагається відстоювати свою позицію. Оформлення роботи відповідає вимогам, бездоганно оформляються компоненти за абсолютним зразком (титульний аркуш, список літератури. Захист роботи показує орієнтацію студента в літературі з проблеми, здатність представити самостійно зібраний матеріал і висновки його дослідження. Але на питання відповідає невпевнено чи нечітко, інколи виникають труднощі із використанням понятійного апарату.

3 б. – виставляється за самостійно написану роботу, в якій витримано структуру, описано достатню кількість доступної літератури, зроблено висновки. Автор формулює мету і завдання, хоч не завжди робить це чітко й виразно, але при цьому виклад відповідає їм. Студент виявляє ознайомлення з основною літературою, хоч посилання на неї робить одиничні. Деінде спостерігається реферування чи навіть неоформлене цитуванням переписування.

За зразком правильно оформляє титульний аркуш, а в списку літератури припускається неточностей (не більше 3 у сумі). Додатки є, але не в усьому відповідають правилам (наприклад, таблиці не мають назв).

Мовленнєва грамотність достатня, але фіксується відхилення від наукового стилю при намаганні дати самостійно опис мовної одиниці, можливі орфографічні й пунктуаційні помилки в типових правописних позиціях, не виявляється багатство мовлення, а тому можливі тавтологія, плеоназми, вживання слів у невласливих значеннях. На захисті студент користується записами, які в основному показують його обізнаність з теми, але при цьому він

губиться, відповідаючи на питання, намагається навести приклади, а не їх власну інтерпретацію.

2 б. – свідчить про первісне опрацювання теми: зібрано мінімум матеріалу, студент уявляє про що треба писати і реферативно передає теоретичні відомості. При цьому мовний матеріал не аналізує, а підставляє під відомі твердження. Самостійності у викладі практично немає. Структурно робота незграбна, може мати не всі необхідні компоненти.

Мовленнєве оформлення в самостійних фрагментах примітивне, з великою кількістю помилок. Захист показує, що студент має загальне уявлення з проблеми, яке намагається донести до слухачів при виступі.

1,0 б. – виставляється за роботу, написану на основі єдиного джерела, яке формує найзагальніше розуміння проблеми. Студент реферує матеріал, не виділяючи цитат (списує частини монографії чи статті), робить примітивні висновки. Але виступає перед аудиторією, невпевнено переказуючи прочитаний текст. Мовленнєве оформлення несамостійне, можуть бути помилки.

4.6.2. Контроль засвоєння окремих змістовних розділів

Форми проведення контролю засвоєння окремих змістовних розділів під час вивчення дисципліни «Загальне землезнавство»:

- комплексна письмова контрольна робота;
- комплексне тестування.

За комплексне тестування чи письмову контрольну роботу студенти максимум можуть отримати 10 балів. Контрольна робота містить в собі як питання теоретичного характеру, так і практичні завдання та завдання на знання номенклатури з вивчених тем.

4.6.3. Підсумковий (семестровий) контроль

Завданням підсумкового контролю є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

З дисципліни «Загальне землезнавство» передбачена така форма семестрового контролю, як екзамен, який проводиться у кінці семестру.

4.7. Перелік програмових питань для самоконтролю:

1. Об'єкт, предмет та методи дослідження географії.
2. Особливості будови та закономірності розвитку ландшафтної оболонки Землі.
3. Джерела географічних знань.
4. Система географічних наук та зв'язок з іншими науками.
5. Загальне землезнавство як самостійна географічна наука: об'єкт, предмет та головні завдання. Методи землезнавчих досліджень. Місце в системі географічних наук.
6. Періодизація в історії географічних відкриттів та досліджень. Географічні дослідження та ідеї античного часу.
7. Географічні дослідження та відкриття епохи Середньовіччя.
8. Передумови, дослідження та наслідки епохи Великих географічних відкриттів.
9. Географічні дослідження та відкриття епохи Нового часу.
10. Географічні дослідження та особливості розвитку географічної науки під час Новітнього часу. Космічне землезнавство.
11. Загальні особливості структури та еволюції Всесвіту і Сонячної системи.
12. Загальні риси будови Сонячної системи.
13. Земля як планета. Формування та сучасні розміри Землі. Наближення поглядів щодо фігури Землі. Географічні наслідки фігури Землі.
14. Фізичні поля Землі та їх вплив на процеси, що відбуваються в ландшафтній оболонці.

15. Види космічного впливу на Землю. Типи сонячно-земних та місячно-земних зв'язків.
16. Галактичний рух Землі. Прецесійні та нутаційні рухи земної вісі і їх географічні наслідки.
17. Особливості та географічні наслідки орбітального руху Землі.
18. Особливості та географічні наслідки осьового руху Землі. Види часу (місцевий, поясний, всесвітній та декретний час).
19. Загальні особливості внутрішньої будови Землі.
20. Будова літосфери та земної кори.
21. Теорія літосферних плит. Рухи літосферних плит та їх географічні наслідки.
22. Теорія платформених областей і рухливих поясів. Будова платформ. Епохи горотворення.
23. Теорія дрейфу материків та її докази.
24. Тектонічні рухи земної кори та їх географічні наслідки.
25. Магматичні процеси та їх географічні наслідки. Будова та поширення вулканів.
26. Метаморфізм, його особливості та географічні наслідки.
27. Причини виникнення, особливості поширення та наслідки землетрусів.
28. Зовнішні геологічні процеси та їх вплив на земну поверхню. Види вивітрювання.
29. Різноманіття та класифікація мінералів і гірських порід. Корисні копалини та їх значення для людства.
30. Геохронологічна шкала.
31. Поняття «рельєф» та «фактори рельєфоутворення». Основні фактори, які призводять до утворення форм рельєфу. Класифікація форм рельєфу за розмірами.
32. Основні процеси рельєфоутворення.
33. Загальні риси рельєфу суходолу. Класифікація великих форм рельєфу суходолу.
34. Рельєф дна Світового океану.
35. Особливості формування, класифікація та закономірності поширення основних морфоскульптур (гравітаційні, карстові, термокарстові, суфозійні та таласогенні форми рельєфу).
36. Особливості формування, класифікація та закономірності поширення основних морфоскульптур (еолові, гляціальні, криогенні, біогенні, хемогенні та антропогенні форми рельєфу). Астроблеми.
37. Склад та будова атмосфери.
38. Сонячна радіація та особливості розподілу сонячної радіації вздовж земної поверхні.
39. Погода та клімат. Основні фактори формування клімату. Зміни клімату.
40. Вода в атмосфері. Хмари та атмосферні опади.
41. Атмосферні фронти та їх вплив на умови погоди. Коефіцієнт зволоження.
42. Типи клімату. Кліматичне районування Землі. Характеристика арктичного (антарктичного), субарктичного (субантарктичного) та помірних кліматичних поясів.
43. Типи клімату. Кліматичне районування Землі. Характеристика субтропічного, тропічного, субекваторіального та екваторіального кліматичних поясів.
44. Гідросфери та її складові. Кругообіг води. Основні властивості води.
45. Світовий океан як основна частина гідросфери. Типізація морів та океанічних островів. Океанічні басейни суходолу та басейн внутрішнього стоку.
46. Основні властивості океанічних вод та фактори, які на них впливають.
47. Водні маси та рухи води у Світовому океані. Лід у Світовому океані.
48. Природні ресурси та поширення життя у Світовому океані.
49. Поверхневі води суходолу. Річки.
50. Поверхневі води суходолу. Озера.
51. Поверхневі води суходолу. Льодовики, багаторічна мерзлота та болота.
52. Штучні водойми та підземні води суходолу.

53. Біосфера та ноосфера. Різноманіття речовини біосфери. Гіпотези зародження життя на планеті Земля.

54. Трофічні ланцюги біосфери. Різноманіття живих організмів біосфери. Поширення та співіснування живих організмів. Центри походження культурних рослин за М.І. Вавіловим.

55. Ґрунт як унікальне природно-історичне тіл. Типова будова ґрунтового профілю. Фактори формування ґрунту. Різноманіття ґрунтів світу та України.

56. Географічна зональність як найважливіша закономірність ландшафтної оболонки. Зональні та атональні природні комплекси, фактори їх формування.

57. Основні зональні природні комплекси світу та їх природні особливості (арктичний (антарктичний), субарктичний (субантарктичний) та помірний географічний пояси).

58. Основні зональні природні комплекси світу та їх природні особливості (субтропічний, тропічний, субекваторіальний та екваторіальний географічний пояси).

59. Висотна поясність. Особливості прояву висотної поясності в межах України.

60. Глобальні екопроблеми ландшафтної оболонки: причини, наслідки та шляхи подолання.

4.8. Схема нарахування балів, які отримують студенти

з дисципліни «Загальне землезнавство» за такої форми підсумкового контролю як екзамен

Поточне тестування та самостійна робота													КР1	КР2	Су ма	Екза- мен
Змістовний розділ 1					Змістовний розділ 2											
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	10	10	60	40
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4				
Бали за розділ 1					Бали за розділ 2											
15					25											

T1, T2 ... T12 – теми змістовних розділів. КР1, КР2 – контрольні роботи.

Шкали оцінювання: 100-бальна, ECTS та національна

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Навчально-методичне забезпечення

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Робоча програма дисципліни.
4. Силабус дисципліни.
5. Тексти лекцій та практичних робіт.
6. Мультимедійні презентації окремих тем навчального курсу.

Рекомендовані джерела інформації

Базові джерела

1. Багров М.В. Землезнавство / М.В. Багров, В.О. Боков, І.Г. Черваньов. – К.: Либідь, 2000. – 463 с.
2. Вальчук-Оркуша О.М. Загальне землезнавство. Гідрологія / О.М. Вальчук-Оркуша. – Вінниця: Едельвейс, 2010. – 267 с.
3. Воловик В. М. Загальне землезнавство: практикум (літосфера, біосфера, географічна оболонка, розвиток географічної науки): навчальний посібник / В.М. Воловик. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. – 144 с.
4. Волошин І.І. Загальне землезнавство: навчальний посібник для вузів / І.І. Волошин. – Ніжин: Видавництво Ніжинського педагогічного університету імені М. Гоголя, 2002. – 294 с.
5. Волошин І.І. Загальне землезнавство: практикум / І.І. Волошин, А.С. Уварова. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – 238 с.
6. Дзюбайло А.Г. Загальне землезнавство: підручник / А.Г. Дзюбайло, С.С. Монастирська, М.Р. Досвідчинська. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – 246 с.
7. Коротун І.М. Загальне землезнавство: навч. посібник / І.М. Коротун. – Рівне, ДІВА, 2013. – 308с.
8. Лясота О.Л. Словник термінів загального землезнавства / О.Л. Лясота, Д.Н. Плахтій. – Кам'янець-Подільський, «ПП «Медобори-2006», 2011. – 144 с.
9. Мельнійчук М.М. Загальне землезнавство: методичні рекомендації до практичних занять / М.М. Мельнійчук, Ю.В. Білецький. – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. – 112 с.
10. Мольчак Я.О. Загальне землезнавство / Я.О. Мольчак, Л.В. Ільїн. Луцьк: «Вежа», 2015. – 232с.
11. Олійник Я.З. Загальне землезнавство / Я.З. Олійник, Р.Л. Федорищак, П.Т. Шищенко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 247 с.
12. Рельєф України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.В. Стецюка. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 688 с.
13. Савчук, Р.І. Загальне землезнавство з основами краєзнавства: практикум / Р. І. Савчук. – Суми: Університетська книга, 2015. – 184 с.
14. Топчієв О.Г. Методологічні засади географії: підручник / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко, В.В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 366 с.
15. Топчієв О.Г. Предметна область географії та її сучасні трансформації / О.Г. Топчієв // Укр. геогр. журн. – 2016. – №1. – С. 64-69.

Додаткові джерела

1. Sumners C. An Earthling's guide to Mars: Plan tomorrow's Mars vacation today / C. Sumners, P. Rawlings. – New York: McGraw -Hill, 1999. –144 p.
2. Голубець М.А. Середовищезнавство – в географічну науку / М.А. Голубець // Укр. геогр. журн. – 2015. – №2. – С. 10-15.
3. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон: ОЛДІ Плюс, 2015. – 268 с.
4. Климишин І.А. Астрономія / І.А. Климишин. – Львів: Світ, 1993. – 384 с.
5. Рудько Г.І. Землеологія. Еколого-ресурсна безпека Землі / Г.І. Рудько, О. Адаменко. – К.: Академпред, 2009. – 512 с.
6. Федорищак Р.П. Загальне землезнавство / Р.П. Федорищак. – К.: Вища шк., 1995. – 224 с.

Електронні джерела інформації

1. Національний атлас України [електронна версія]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/atlas/>

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене вченою радою, протокол №2 від 30.09.2019; №10 від 07.02.2022).

Під час вивчення дисципліни «Загальне землезнавство» студенти мають регулярно відвідувати навчальні заняття згідно затвердженого розкладу або ж документально підтвердити важливу причину своєї відсутності (медична довідка, довідка з військомату, лист-клопотання щодо участі у певних культурно-масових, наукових, спортивних заходах тощо).

В процесі навчання студенти мають дотримуватись принципів академічної доброчесності та загальноприйнятих норм етичної поведінки: зокрема не допускається з боку студентів списування, надання завідомо неправдивої інформації, фабрикація та фальсифікація даних, академічний плагіат та самоплагіат, несвоєчасне виконання чітко поставленого завдання, пропонування хабара викладачу, користування мобільним телефоном під час занять різної форми, а також іншими гаджетами під час контрольних заходів перевірки знань. Співпраця студента із іншими учасниками навчального процесу (викладачами, студентами, працівниками навчальних лабораторій, деканату, бібліотеки та ін.) має базуватись на принципах поваги, партнерства та взаємодопомоги, відповідальності, законності, соціальної справедливості, дотримання ділового етикету.

Студент має право звертатися до викладача за додатковим поясненням матеріалу курсу чи змісту практичних завдань протягом робочого часу під час консультацій.